

Asia C-230/24

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

26.3.2024

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Juzgado de Primera Instancia n.º 8 de A Coruña

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

12.3.2024

Kantaja:

MF

Vastaaja:

Banco Santander S.A.

Pääasian kohde

Kanne, jolla kuluttaja vaatii kohtuuttoman sopimusehdon takia perusteettomasti pankille maksettujen määrien palauttamista.

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta

Ennakkoratkaisumenettely – Kuluttajansuoja – Direktiivi 93/13/ETY – 6 ja 7 artikla – Kuluttajasopimukset – Kohtuuttomat ehdot – Ehto, jossa kuluttaja veloitetaan maksamaan kaikki kiinnityksen perustamisesta aiheutuvat kulut – Tällaisten ehtojen pätemättömäksi toteamisen vaikutukset – Vastaavuusperiaate – Mahdollisuus säätää, että pätemättömäksi toteamista koskeva kanne ei vanhennu, ja asettaa samanaikaisesti vanhentumisaika kanteelle, jolla vaaditaan pätemättömän ehdon nojalla perusteettomasti maksettujen määrien palauttamista

Ennakkoratkaisukysymys

Onko kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY ja vastaavuusperiaatteen vastaista soveltaa mahdollisuutta erottaa kohtuuttomuuteen perustuvan pätemättömyyden toteaminen siitä johtuvista maksettujen määrien palauttamista koskevista vaikutuksista säätämällä, että pätemättömyyden toteamista koskeva kanne ei vanhennu, ja asettamalla samanaikaisesti vanhentumisaika palauttamisvaatimukselle, kun Espanjan oikeusjärjestyksessä ei ole ainuttakaan säännöstä eikä oikeuskäytäntöä, jossa tätä mahdollisuutta sovellettaisiin muihin oikeussuhteisiin?

Unionin oikeussäännöt, joihin viitataan

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annettu neuvoston **direktiivi 93/13/ETY** (EUVL 1993, L 95, s. 29)

3 artiklan 1 kohta: ”Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.”

4 artiklan 1 kohta: ”Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuskentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.”

6 artiklan 1 kohta: ”**Jäsenvaltioiden** on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti – –”

7 artiklan 1 kohta: ”**Jäsenvaltioiden** on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.”

Ennakkoratkaisupyyntöön perusteluissa mainitut **unionin tuomioistuimen tuomiot**.

Kansalliset oikeussäännöt, joihin viitataan

A) *Kohtuuttomien ehtojen tehottomuus*

Kuluttajien ja käyttäjien suojelusta annetun yleisen lain ja muiden täydentävien lakien konsolidoidun toisinnon (texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias) (jäljempänä

TRLGDCU), joka hyväksyttiin 16.11.2007 annetulla kuninkaan asetuksella nro 1/2007, **82 §:ssä** säädetään seuraavaa:

”1. Kohtuuttomina pidetään kaikkia sellaisia sopimusehtoja, joista ei ole erikseen neuvoteltu, sekä kaikkia käytäntöjä, jotka eivät perustu nimenomaiseen sopimukseen, jos ne lojaliteettiperiaatteen vastaisesti aiheuttavat kuluttajan ja käyttäjän vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

--

3. Sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioinnissa tarkastellaan sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonnetta, kaikkia sopimuksen tekoon liittyviä olosuhteita sekä muita sopimuksen ehtoja tai sellaisen toisen sopimuksen ehtoja, josta se on riippuvainen.

4. Edellä esitetystä huolimatta kohtuuttomina pidetään joka tapauksessa ehtoja, jotka 85–90 §:ssä tarkoitetulla tavalla

- a) sitovat sopimuksen elinkeinonharjoittajan tahtoon,
- b) rajoittavat kuluttajan ja käyttäjän oikeuksia,
- c) poistavat sopimuksen vastavuoroisuuden,
- d) asettavat kuluttajalle tai käyttäjälle kohtuuttomat vakuudenantamisvelvollisuudet tai perusteettoman todistustaakan,
- e) ovat suhteettomia sopimuksen tekemisen ja täytäntöönpanon kannalta tai
- f) ovat sovellettavien toimivaltasääntöjen ja oikeussääntöjen vastaisia.”

TRLGDCU:n 83 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Kohtuuttomat sopimusehdot ovat pätemättömiä suoraan lain nojalla, ja niistä ei katsota sovitun. --”

Espanjan **siviililain (Código Civil) 6 §:n 3 momentissa** säädetään seuraavaa:

”Toimet, joilla rikotaan pakottavaa säännöstä tai kieltoa, ovat pätemättömiä suoraan lain nojalla, ellei niissä säädetä niiden rikkomisesta muunlaista seuraamusta.”

Espanjan **siviililain 1303 §:ssä** säädetään seuraavaa:

”Jos sopimusvelvoite todetaan pätemättömäksi, sopimuspuolten on palautettava toisilleen sopimuksen kohde, tuotto ja hinta korkoineen --”

Tämä säännös ja muut sitä vastaavat säännökset koskevat rajoitettua tai suhteellista pätemättömyyttä, vaikka oikeuskäytännössä suoritusten palauttamisesta määrättäessä niitä sovelletaan myös sopimuksen tai sopimusehdon ehdottomaan pätemättömyyteen, mitättömyyteen tai pätemättömyyteen suoraan lain nojalla.

B) Toimien vanhentuminen

Espanjan **siviililain 1964 §:n 2 momentissa**, sellaisena kuin se oli voimassa sopimuksen tekoajankohtana, säädetään seuraavaa:

”Vaatimukset, joiden vakuutena on kiinteistökiinnitys, vanhentuvat 20 vuodessa ja velvoiteoikeudelliset vaatimukset, joille ei ole asetettu erityistä vanhentumisaikaa, 15 vuodessa.”

Siviilikoodeksin 1964 §:n 2 momentissa, sellaisena kuin se on **muutettuna 5.10.2015 annetulla lailla 42/2015**, säädetään seuraavaa:

”Velvoiteoikeudelliset vaatimukset, joilla ei ole erityistä vanhentumisaikaa, vanhentuvat viiden vuoden kuluttua siitä ajankohdasta, josta alkaen velvoitteen täyttämistä voidaan vaatia –”

Lain 42/2015 viidennessä siirtymäsäännöksessä säädetään seuraavaa:

”Jo olemassa oleviin oikeussuhteisiin sovellettava vanhentumisjärjestelmä

Velvoiteoikeudellisten vaatimusten, joille ei ole asetettu erityistä vanhentumisaikaa ja jotka ovat syntyneet ennen tämän lain voimaantuloa, vanhentumisajasta säädetään siviililain 1939 §:ssä.”

Siviililain 1939 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Jos vanhentumisaika on alkanut ennen tämän lain julkaisemista, siihen sovelletaan tätä lakia aikaisempia lakeja; mutta jos vanhentumiseen vaadittava aika on tämän lain mukaan kulunut kokonaisuudessaan loppuun, kun tätä lakia alettiin soveltaa, vanhentumisen katsotaan tapahtuneen, vaikka aikaisemmissa laeissa edellytettäisiin pidemmän ajan kulumista.”

Ennakkoratkaisupyyntöön perusteluissa mainitut **Tribunal Supremo (ylin tuomioistuin, Espanja) tuomiot ja niissä lainatut säännökset**.

Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä pääasiassa

- 1 Kantaja, joka on kuluttaja, teki 19.1.2009 Banco Santander S.A:n kanssa lainasopimuksen, jonka ehdossa 5 määrätään seuraavaa:

”Lainanottajan vastattavaksi tulevat kulut ja velvoitteet

5.1. Lainanottaja vastaa seuraavista kuluista:

5.1.1. Lainan valmistelukulut: Tässä kohdassa mainituista kuluista vastaa lainanhakija silloinkin, kun lainasopimusta ei tehdä.

* Kiinteistön arvostuksesta aiheutuneet kulut.

* Kiinteistörekisterimerkinnän tarkastuksesta aiheutuneet kulut.

5.1.2. Kulut ja maksut, jotka aiheutuvat tämän sopimuksen tekemisestä, sen merkitsemisestä kiinteistörekisteriin ja ensimmäisen jäljennöksen toimittamisesta pankille sekä tämän sopimuksen mahdollisesta muuttamisesta tai peruuttamisesta, ja kulut ja maksut, jotka aiheutuvat tapauksen mukaan rakennus- ja asennustöiden merkitsemisestä kiinteistörekisteriin 2 ehdon mukaisesti – –”.

- 2 Kuluttaja nosti 27.2.2023 ennakkoratkaisua pyytävässä tuomioistuimessa kanteen, jossa hän vaati, että sopimuksen 5 ehto todetaan ehdottoman pätemättömäksi ja että puolet hänen notaarin palkkioina maksamistaan kuluista sekä kaikki hänen maksamansa kiinteistörekisterin hinnaston mukaiset maksut palautetaan lakisääteisine korkoineen.

Pääasian asianosaisten keskeiset lausumat

- 3 Pankki väittää, että siviililain 1964 §:n 2 momentin ja lailla 42/2015 käyttöön otetun siirtymäjärjestelyn mukaan kantajan esittämä suoritusten palauttamista koskeva vaatimus on vanhentunut.

Yhteenveto ennakkoratkaisupyynnön perusteista

- 4 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin on epävarma siitä, sallitaanko unionin oikeudessa se, että kohtuuttoman sopimusehdon pätemättömäksi toteamista koskeva kanne ei vanhennu, kun taas kyseisen ehdon nojalla perusteettomasti maksettujen määrien palauttamista koskeva vaatimus vanhentuu. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo erityisesti, että tämä järjestelmien erottaminen tai niiden erilaisuus on vastaavuusperiaatteen vastaista.

Lähtökohta: unionin tuomioistuimen 16.7.2020 antamasta tuomiosta Caixabanc (C-224/19) esitetty kommentaari

- 5 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin keskittyy tarkastelussaan kolmanteentoista ennakkoratkaisukysymykseen, joka koskee kohtuuttoman ehdon pätemättömyyden vaikutusten rajoittamista asettamalla vanhentumisaika ja jossa kysyttiin, onko direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle oikeuskäytännölle, jonka mukaan sellaisen kanteen nostamiseen, jossa vedotaan kohtuuttoman sopimusehdon pätemättömyyden toteamisesta aiheutuviin palauttamista koskeviin

vaikutuksiin, sovelletaan vanhentumisaikaa, vaikka kansallisen lainsäädännön nojalla kohtuuttoman sopimusehdon absoluuttisen pätemättömyyden julistamista koskeva kanne ei vanhene.

- 6 Tuomion 81 kohdassa todetaan, että direktiivillä 93/13 kuluttajille taattu suoja on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jolla kansallista tuomioistuinta kielletään vanhentumisajan päätyttyä toteamasta, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisessä sopimuksessa oleva sopimusmääräys on kohtuuton (tuomio 21.11.2002, Cofidis, C- 473/00, EU:C:2002:705, 38 kohta). Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan unionin tuomioistuin on katsonut, että direktiivi 93/13 on esteenä sille, että ehdon kohtuuttomaksi toteamiselle asetetaan vanhentumisaika. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan tätä kriteeriä noudatetaan myös Espanjan lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä, joiden mukaan pakottavien säännösten rikkomisesta johtuvalle **ehdottoman pätemättömäksi**, mitättömäksi tai suoraan lain nojalla pätemättömäksi toteamiselle ei pääsääntöisesti **ole asetettu minkäänlaista vanhentumisaikaa**. Edellä esitetyn todettuaan se pohtii, että jos kohtuuttomuuteen perustuvan pätemättömyyden toteaminen ei vanhennu, onko katsottava, että sama pätee tästä toteamisesta aiheutuviin palauttamista koskeviin vaikutuksiin, tai konkreettisemmin, onko kansallinen lainsäädäntö tai oikeuskäytäntö, jossa näille vaikutuksille asetetaan vanhentumisaika, direktiivin mukainen.
- 7 Kyseisen tuomion 82 kohdassa kuitenkin täsmennetään tätä kriteeriä toteamalla, että unionin tuomioistuin on kuitenkin jo todennut, että **kuluttajansuoja ei ole absoluuttinen** (tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo ym., C- 154/15, C- 307/15 ja C- 308/15, EU:C:2016:980, 68 kohta) ja että se, että **oikeussuojakeinojen käyttämiselle asetetaan kohtuulliset preklusiiviset määräajat**, joilla edistetään oikeusvarmuutta, **on unionin oikeuden mukaista** (tuomio 6.10.2009, Asturcom Telecomunicaciones, C- 40/08, EU:C:2009:615, 41 kohta ja tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo ym., C- 154/15, C- 307/15 ja C- 308/15, EU:C:2016:980, 69 kohta). Kommentoidessaan tätä kohtaa ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin toteaa unionin tuomioistuimen antavan ymmärtää, että ehdon ehdottoman pätemättömäksi toteaminen olisi mahdollista erottaa siitä johtuvista vaikutuksista.
- 8 Tuomion 83 kohdassa täsmennetään, että jäsenvaltioiden asiana on säätää sisäisessä oikeusjärjestyksessään direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa ja 7 artiklan 1 kohdassa säädetyn kuluttajansuojan toteuttamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä jäsenvaltioiden **menettelyllisen autonomian** periaatteen nojalla. Menettelysäännöt eivät kuitenkaan saa olla epäedullisempia kuin ne, jotka koskevat samankaltaisia jäsenvaltion kansallisen oikeuden soveltamisalaan kuuluvia tilanteita (**vastaavuusperiaate**), eikä niillä saada tehdä unionin oikeusjärjestyksessä tunnustettujen oikeuksien käyttämistä käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi (**tehokkuusperiaate**) (ks. vastaavasti mm. tuomio 26.10.2006, Mostaza Claro, C- 168/05, EU:C:2006:675, 24 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Kommenttina tähän kohtaan ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin huomauttaa, että vaikka kansallisen oikeuden kannalta vanhentumisaika ei ole varsinainen menettelysääntö vaan aineellinen sääntö, se

voi silti kuulua menettelyllisen autonomian piiriin, koska se on tapa, jolla jäsenvaltio on pannut unionin oikeussäännön täytäntöön tai saattanut sen osaksi kansallista lainsäädäntöään.

- 9 Tuomion 84 kohdassa unionin tuomioistuin toteaa, että tästä seuraa, että unionin oikeus ei ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa säädetään, että **kanne, jossa vaaditaan** elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan väliseen sopimukseen sisältyvän kohtuuttoman ehdon **pätemättömyyden toteamista, ei vanhene**, mutta jossa **asetetaan vanhentumisaika vaatimukselle, jossa vedotaan tätä toteamista koskeviin palauttaviin vaikutuksiin**, edellyttäen, että vastaavuus- ja tehokkuusperiaatetta noudatetaan. Tästä kohdasta ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin huomauttaa, että kanne, jossa vaaditaan pätemättömyyden toteamista, voi menestyä, koska sille ei ole asetettu mitään aikarajaa, kun taas pätemättömyyden vaikutuksia rajoittaa vanhentumisaika, ja katsoo, että tämä lopputulos näyttää heikentävän kuluttajansuojaa.
- 10 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin lainaa ja kommentoi tuomion 85–92 kohtaa, joissa käsitellään **tehokkuusperiaatetta** ja täsmennetään, että sen arvioimiseksi, onko tätä periaatetta noudatettu, on otettava huomioon kansallisen oikeuden periaatteet, kuten oikeusvarmuuden periaate, joka voi edellyttää sitä, että oikeudelle vaatia maksettujen määrien palauttamista asetetaan vanhentumisaika. Ennakkoratkaisupyynnö ei kuitenkaan koske tätä periaatetta vaan vastaavuusperiaatetta.
- 11 Tuomion 86 kohdassa täsmennetään, että pääasiassa oli kyse siviililain 1964 §:n 2 momentissa säädetyn **viiden vuoden vanhentumisajan** mahdollisesta soveltamisesta kanteeseen, jossa vedotaan kiinnelainasopimuksen kohtuuttoman ehdon pätemättömyyden toteamisen palauttaviin vaikutuksiin. Tuomion 87 kohdasta ilmenee, että koska kolmen vuoden vanhentumisajat (tuomio 15.4.2010, Barth, C- 542/08, EU:C:2010:193, 28 kohta) tai kahden vuoden vanhentumisajat (tuomio 15.12.2011, Banca Antoniana Popolare Veneta, C- 427/10, EU:C:2011:844, 25 kohta) on katsottu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä **tehokkuusperiaatteen** mukaisiksi, on katsottava, että **viiden vuoden vanhentumisaika**, jota sovelletaan kanteeseen, jolla pyritään vetoamaan kohtuuttoman ehdon pätemättömyyden toteamiseen liittyviin palauttaviin vaikutuksiin, **ei** lähtökohtaisesti – ellei ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tämän tuomion 85 kohdassa mainittuja seikkoja koskevassa arvioinnissaan toisin toteaa – **näytä tekevän** direktiivissä 93/13 vahvistettujen **oikeuksien käyttämistä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi**. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin tulkitsee tätä kohtaa siten, että vaatimukselle, jolla vaaditaan maksettujen määrien palauttamista, voidaan asettaa viiden vuoden vanhentumisaika, vaikka kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi toteamista koskeva kanne ei vanhene.
- 12 Tämän jälkeen ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin analysoi tuomion 87 kohdassa mainittuja kahta tuomiota. **15.4.2010 annettu tuomio Barth (C-542/08)** koski valitusta, jolla vaadittiin erityisen ikälisän maksamista

siirtotyöläiselle tietyltä palvelusajalta, ja siinä vahvistettiin, että ikälisän maksamista koskeville hakemuksille voidaan asettaa vanhentumis aika (kolmen vuoden vanhentumis aika pidettiin riittävänä). Kyseinen asia eroaa 16.7.2020 annetussa tuomiossa Caixabanc (C-224/19) tarkastellusta asiasta, jossa katsottiin, että kuluttajasopimukseen sisältyvän ehdon ehdottoman pätemättömyyden vaikutuksille voidaan asettaa vanhentumis aika, mutta itse ehdon pätemättömyydelle ei koskaan. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan tuomiossa Barth (C-542/08) **oikeuden myöntämistä ei siten erotettu tämän myöntämisen vaikutuksista** (sen etuuden maksamisesta, johon oikeus oli myönnetty), vaan siinä ainoastaan katsottiin, että ikälisän saamista koskevalle hakemukselle Itävallassa asetettu kolmen vuoden vanhentumis aika on kohtuullinen aika, joka ei ole tehokkuusperiaatteen vastainen, kun otetaan huomioon työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15.10.1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1612/68 (EYVL L 257, s. 2) 7 artiklan 1 kohdan säännökset.

- 13 **15.12.2011 annetussa tuomiossa Banca Antoniana Popolare Véneta (C-427/10)** oli puolestaan kyse Italian verohallinnon ja erään rahalaitoksen välisestä oikeusriidasta, jossa vaadittiin perusteettomasti maksetun veron palauttamista. Unionin tuomioistuin totesi, että **tehokkuusperiaate sallii sen, että vaatimuksen esittämiselle asetettu vanhentumis aika on erilainen sen mukaan, esitetäänkö vaatimus yksityistä vastaan vai verohallintoa vastaan**. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin toteaa, että myöskään tätä tapausta ei voida rinnastaa 16.7.2020 annettuun tuomioon Caixabanc (C-224/19), koska siinä oli kyse erilaisesta (verohallinto-verovelvollinen) ja eriluonteisesta (julkisoikeudellinen) oikeussuhteesta.
- 14 Näin ollen ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että sen tarkasteleman tuomion 87 kohdassa mainitut esimerkit eivät tue riittävästi unionin tuomioistuimen näkemystä.
- 15 Seuraavaksi ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin tarkastelee 16.7.2020 annetun tuomion Caixabanc (C-224/19) 88–92 kohtaa, jotka koskevat vanhentumisajan ja sen alkamispäivän (dies a quo) määrittämistä, tehokkuusperiaatteen valossa. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin toteaa, ettei sen ”tarkoituksena ole – – rajoittaa – – kysymyksenasetteluaan ainoastaan niihin ajankohtiin, jotka osuvat yksin palauttamisvaatimukselle asetetun vanhentumisajan alkamispäivän kanssa”. On kuitenkin huomattava, että ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin i) toteaa, että siviililain 1964 §:n 2 momentin ilmaus ”siitä ajankohdasta, josta alkaen velvoitteen täyttämistä voidaan vaatia” sulkee pois sen, että dies a quo voisi olla sama kuin sopimuksen tekopäivä, ja ii) katsoo tarkastelemansa tuomion 90 kohdan perusteella, että merkityksellisenä on pidettävä päivää, jona kuluttaja saa tietää ehdon kohtuuttomuudesta esimerkiksi espanjalaisesta tuomiosta, jossa tällaiset ehdot todetaan kohtuuttomiksi.
- 16 Yhteenvetona tarkastelemastaan tuomiosta ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin päättelee, että **unionin tuomioistuin sallii** sen, että mahdollisen vanhentumisen

kannalta i) kohtuuttomien ehtojen pätemättömyyden **toteamista koskeva kanne** (joka ei vanhennu) **erotetaan** ii) näiden ehtojen nojalla maksettujen määrien **palauttamista koskevasta vaatimuksesta** (joka voi vanhentua edellyttäen, että tämä ei ole vastoin tehokkuus- ja vastaavuusperiaatetta).

Pätemättömyyden ja palauttamisen erottamista koskeva kansallinen oikeuskäytäntö ja sen suhde vastaavuusperiaatteeseen

- 17 Kun pankkeja vastaan nostetaan kanteita, joissa vaaditaan kohtuuttomuuteen perustuvan pätemättömyyden toteamista ja vedotaan siitä johtuviin palauttamista koskeviin vaikutuksiin, ne vetoavat tavallisesti joko preklusioon siviililain 1301 §:n nojalla tai vanhentumiseen siviililain 1964 §:n nojalla.
- 18 On otettava huomioon, että käsiteltävässä asiassa ei ole kyse suhteellisesta pätemättömyydestä, joka johtuu sellaisesta virheestä, jonka takia suostumus ei ole pätevä, vaan siinä on kyse ehdon kohtuuttomuuteen perustuvasta pätemättömyydestä suoraan lain nojalla. Tälle **pätemättömyydelle suoraan lain nojalla ei ole asetettu** siviililain 1301 §:ssä tarkoitettua preklusiivista määräaika, kuten Espanjan Tribunal Supremo totesi 16.10.2017 antamassaan tuomiossa, jossa se vahvisti, että i) kohtuuton ehto on pätemätön suoraan lain nojalla, joten se ei voi enää sitoa kuluttajaa (direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohta), ja että ii) kuluttajalle ei voida antaa vähäisempää suojaa kuin se, jonka suoraan lain nojalla vaikuttava pätemättömyys antaa oikeuskeinona muilla oikeusjärjestyksen aloilla, sillä heikomman suojan antamisella loukataan unionin oikeuden vastaavuusperiaatetta.
- 19 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin toteaa, että unionin tuomioistuimen ja Tribunal Supremen oikeuskäytännöt ovat yhteneväiset siltä osin kuin on kyse kohtuuttoman ehdon **pätemättömäksi toteamista koskevan kanteen vanhentumattomuudesta**.
- 20 Sitä vastoin ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin toteaa, että **Espanjan oikeuskäytännöstä ei seuraa tällaista erottamista pätemättömäksi toteamista koskevan kanteen vanhentumattomuuden ja vaatimuksen, jolla vedotaan tämän toteamisen seurauksiin, vanhentumisen perusteella**. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan **vastaavuusperiaate** on esteenä sille, että kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi toteamista koskevaa kannetta (joka ei vanhene) kohdellaan eri tavoin kuin kyseisen ehdon nojalla perusteettomasti maksettujen määrien palauttamista koskevaa vaatimusta (joka voi vanheta). Jos siis ehdottoman pätemättömyyden toteamiselle ei ole asetettu preklusiivista määräaika tai vanhentumisaikaa, sitä ei myöskään voida asettaa tämän toteamisen vaikutuksille.
- 21 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin tuo esiin samankaltaisia kansallisesta oikeudesta ilmeneviä tilanteita, joissa ei tapahdu tällaista erottamista ja jotka ovat merkityksellisiä tehokkuusperiaatteen soveltamisen kannalta. Ne ovat seuraavat:

- siviililain 1301 ja 1303 §:ssä otetaan käyttöön yhtenäinen neljän vuoden vanhentumisjärjestelmä, jossa ei tehdä eroa pätemättömäksi toteamisen ja palauttamisen välillä;
 - oikeus vaatia ositusta ei lähtökohtaisesti vanhennu, eikä jako-osuuden vaatimiselle voida asettaa preklusiivista määräaika;
 - oikeus vaatia rajankäyntiä ei vanhennu, kuten ei myöskään oikeus vaatia kiinteistönmäärittystä;
 - oikeus asumuserokanteen nostamiseen ei vanhennu, eikä omaisuuden erottelun vaatimiselle asumuseroon tuomitsemisen seurauksena aseteta preklusiivista määräaika (siviililain 95 §);
 - oikeus vaatia koronkiskontalainan toteamista pätemättömäksi suoraan lain nojalla ja oikeus vaatia tästä pätemättömäksi toteamisesta johtuvia oikeuksia eivät kumpikaan vanhennu;
 - siviililain 6 §:n 3 momentissa ei siinä yhteydessä, kun siinä vahvistetaan, että toimet, joilla rikotaan pakottavaa säännöstä tai kieltoa, ovat pätemättömiä, säädetä mahdollisuudesta erottaa pätemättömyys sen vaikutuksista.
- 22 Espanjan oikeuskäytäntöön ei myöskään sisälly mitään yksittäistä Tribunal Supremón ratkaisua, jolla yksiselitteisesti vahvistettaisiin pätemättömyydelle ja sen vaikutuksille eri vanhentumisjärjestelmät, joten jos oikeus kanteen nostamiseen ei vanhennu, myöskään oikeus vedota pätemättömyyden vaikutuksiin ei silloin voi vanhentua. Oikeuskäytännössä toisin sanoen vahvistetaan, että pätemättömyys ja sen seuraukset ovat erottamattomia. Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin mainitsee seuraavat ratkaisut:
- **14.9.2018 annettu Tribunal Supremón tuomio 491/2018**, jossa estetään vahingonkorvausvaatimuksen vanhentumisaajan erottaminen laiminlyönnistä, joka vahingot on aiheuttanut, kun siinä todetaan, että ratkaisevaa on määrittää, onko asunto-omistuksesta annetun lain (Ley de Propiedad Horizontal) 10 §:n 1 momentissa yhteisomistajille asetetun kunnossapitovelvollisuuden laiminlyönnistä aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevaan vaatimukseen sovellettava 1 vuoden vanhentumisaika – koska kyse on sopimussuhteen ulkopuolisesta vastuusta – vai 15 vuoden – nykyään 5 vuoden – yleistä vanhentumisaikaa, koska kyse on siviililain 1964 §:n soveltamisalaan kuuluvasta velvoiteoikeudellisesta kanteesta, jolle ei ole asetettu erityistä vanhentumisaikaa. Valituksenalaisessa tuomiossa omaksutun näkemyksen mukaan asunto-omistuksesta annetun lain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua kunnossapitovelvollisuuden täyttämistä koskevaan vaatimukseen on sovellettava velvoiteoikeudellisille kanteille asetettua yleistä vanhentumisaikaa, kun taas tämän velvoitteen laiminlyönnistä aiheutuneiden vahinkojen korvausvaatimukseen on sovellettava sopimussuhteen ulkopuoliselle vastuulle asetettua yhden vuoden vanhentumisaikaa. On kuitenkin otettava huomioon, että kyseinen vahingonkorvauskanne perustui siihen käsitykseen – jota ei

kiistetty –, että vahingot olivat syntyneet nimenomaan asunto-omistuksesta annetun lain 10 §:n 1 momentissa yhteisomistajille asetetun sellaisen lakisääteisen velvoitteen laiminlyönnistä, jonka mukaan näiden oli huolehdittava yhteisten tilojen huollon ja kunnossapidon edellyttämistä töistä, joten muulle yhteiselle omaisuudelle tai yksityisomaisuudelle ei aiheutunut minkäänlaista vahinkoa. **Lakisääteisten velvoitteiden täyttämistä koskevalle vaatimukselle asetettua vanhentumisaikaa ei voida erottaa vanhentumisajasta, joka on asetettu vahingonkorvauskanteen nostamiselle kyseisten velvoitteiden täyttämättä jättämisestä aiheutuneista vahingollisista seurauksista;**

- **25.3.203 annettu Tribunal Supremon tuomio 178/2013**, jossa tarkasteltiin asianosaisen väitettä siitä, että vaikka valeoikeustoimen toteamista koskeva vahvistuskanne ei vanhene, sen yhteydessä esitetty vaatimus, jolla vaaditaan palauttamaan omistusoikeus, joka toisella sopimuspuolella oli pätemättömän sopimuksen kohteena olevaan omaisuuteen ennen tämän sopimuksen tekemistä, sitä vastoin vanhenee. Tribunal Supremo hylkäsi tämän väitteen ja totesi, että jos valesopimukseen perustuva omistusoikeus on fiktiivinen, **omaisuuden palauttamiseen on sovellettava samaa vanhentumisjärjestelmää kuin valeoikeustoimen toteamista koskevaan vahvistuskanteeseen**, koska mikään ei synny tyhjästä – ex nihilo nihil.
- 23 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuimien toteaa, että on olemassa kaksi tuomiota, joissa Tribunal Supremo näyttää sittenkin myöntävän, että vaikutukset on mahdollista erottaa, vaikkakin 30.9.2020 annetussa tuomiossa 747/2010 tarkastellaan hyvin erityistä tapausta (tavaramerkkiä Havana Club koskeva asia) ja se on vain yksittäinen ratkaisu, ja 27.2.1964 annetussa tuomiossa puolestaan on kyse pelkästä obiter dicta -lausumasta, sillä Tribunal Supremo toteaa, että kyse on rajoitetusta pätemättömyydestä eikä mitättömyydestä. Tribunal Supremo on myös esittänyt unionin tuomioistuimelle 22.7.2021 antamallaan välipäätöksellä ennakkoratkaisupyynnön, josta käy ilmi, että kyseisessä asiassa Tribunal Supremo on päättänyt hyväksyä vaikutusten erottamisen, vaikkakaan tämä ratkaisu ei vielä ole toteutunut.

Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen pohdinta

- 24 Edellä tarkastellun erottamisen hyväksyminen johtaisi absurdiin tilanteeseen, jossa **ehdottomalla pätemättömyydellä ei olisi minkäänlaisia seurauksia**, sillä vaikka se todettaisiin, suorituksia ei voitaisi palauttaa, jos niiden palauttamista koskevan vaatimuksen katsottaisiin vanhentuneen.
- 25 Lisäksi tämä erottaminen poistaisi unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä (esim. 21.12.2016 annettu tuomio Gutiérrez Naranjo, C-154/15) vahvistetun **varoittavan vaikutuksen**, koska elinkeinonharjoittaja kokisi houkutusta käyttää sopimuksissa kohtuuttomia ehtoja siinä toivossa, että vaikka nämä ehdot todettaisiin pätemättömiksi, niistä ei aiheutuisi sille mitään vahinkoa, koska kuluttaja ei voisi vaatia sitä palauttamaan perusteettomasti maksettuja määriä.

Varoittava vaikutus ja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamista koskevan tavoitteen saavuttaminen edellyttävät sitä, että pätemättömyyteen ja siitä johtuviin palauttamista koskeviin vaikutuksiin voidaan vedota milloin tahansa ilman minkäänlaista preklusiota.

- 26 **Erottamista puoltava näkemys johtaisi absurdeihin rajatapauksiin.** Jos suostumuksen pätemättömyyteen perustuvan rajoitetun pätemättömyyden tapauksessa pätemättömäksi toteamista koskevaan kanteeseen itseensä sovellettaisiin neljän vuoden vanhentumisaikaa (siviililain 1301 §) ja siviililain 1303 §:n mukaisiin palauttamista koskeviin vaikutuksiin viiden vuoden vanhentumisaikaa (siviililain 1964 §), voitaisiin joutua tilanteeseen, jossa pätemättömäksi toteamista koskeva kanne on vanhentunut, kun taas palauttamista koskeva vaatimus ei ole, mutta koska viimeksi mainitun edellytys (pätemättömäksi toteaminen) puuttuu, se ei voi menestyä. Tämän epä johdonmukaisuuden lisäksi tätä näkemystä vastaan puhuu se, että jos kummankin sopimuspuolen (esim. pankki ja kuluttaja) on palautettava suoritukset, kaikkiin niiden palauttamisvaatimuksiin olisi sovellettava vanhentumisaikaa, mahdollisesti hyvin vaihtelevin tuloksin.
- 27 Siviilioikeuden alalla, kuten 25.3.2015 annetussa Tribunal Supremon tuomiossa muistutettiin, **pätemättömyys ”edellyttää sitä, että sen seuraukset hävitetään ja sen jäljet pyyhitään kokonaan pois ikään kuin sitä ei olisi koskaan ollutkaan ja että sitä estetään siten tuottamasta vaikutuksia** klassisen quod nullum est, nullum producit effectum -säännön mukaisesti”. Vaikka katsottaisiinkin, että palauttamista koskevat vaikutukset voivat vanhentua, pätemättömyys (pätemättömyys suoraan lain nojalla, ehdoton pätemättömyys, mitättömyys, pätemättömyys, joka ei vanhennu, jota ei voida enää palauttaa päteväksi ja joka ei voi korjaantua velvollisuuden täyttämisen tai hyväksynnän perusteella jne.) voisi silti tuottaa vaikutuksia vanhentumisen seurauksena, mikä olisi ristiriidassa tämän säännön kanssa. Pätemättömyys on niin sidoksissa vaikutuksiinsa, että Tribunal Supremo on itse todennut, ettei sen vaikutuksiin tarvitse välttämättä edes vedota, sillä ne syntyvät automaattisesti, koska suoritusten palauttaminen on pätemättömyyden vaikutus ex lege (Tribunal Supremon tuomio 10.10.2019, 537/2019, joka koskee nimenomaan kohtuuttomuuteen perustuvaa pätemättömyyttä, tuomio 30.11.2016, 716/2016 ja tuomio 10.3.2015, 102/2015).
- 28 Jos oikeusvarmuuden periaatteella on tarkoitus yhdenmukaistaa kuluttajansuojaa, pätemättömäksi toteamista koskevalle kanteelle on asetettava kohtuullinen vanhentumisaika, mutta pätemättömyyden erottaminen sen vaikutuksista on oikeudellista konstailua.